

Printre construcțiile demolate în timpul așa-numitei restructurări a Capitalei se află și clădirea din Calea Călărașilor nr. 16, sectorul 3 în care a funcționat Școala bulgară. Casa, alcătuită din pivniță, parter și etaj flanca direct trotuarul fostei Căi a Vergului pe toată lungimea fațadei, accesul făcându-se prin latura mare din incintă. Curtea întinsă găzduia de asemenea o construcție de mari proporții, neterminată, în care un loc preponderent revenea sălii de conferințe și spectacol, iar în fund un alt corp de clădire devenit, după cum se va arăta la timpul cuvenit, depozit și laborator de patologia cărții. Edificiul Școlii bulgare nu era înscris în lista monumentelor istorice potrivit HCM 661/1955,¹ azi abrogat.² El a fost afectat, în condițiile în care s-a impus lărgirea Căii Călărașilor, aproape prin dublare, sacrificându-se tot frontul nordic, stradal, inclusiv spitalul de copii, sediul fostului Liceu Sf. Andrei, alte case orășenești. Un asemenea deznodământ se prevestea cu mai multe decenii în urmă având temei propunerile Planului director de sistematizare a Capitalei din 1934.³

Dacă în unele cazuri hotărârile de demolare au fost pripite sau chiar condamnabile, în situația casei din Calea Călărașilor 16, cu toate eforturile făcute de proiectanți, istorici și de Primărie, nu s-a ajuns la o altă soluție. Practic în 1987 ea nu mai era funcțională având mai mult o semnificație în care se conjugau realități legate de începerea și funcționarea unei instituții de instruire a bulgarilor din București. După cum este cunoscut prezența bulgarilor în orașul de pe râul Dâmbovița coboară câteva secole în evul mediu.

Marea dramă înregistrată la sfârșitul secolului al XIV-lea prin extinderea ocupației otomane până la Dunăre a provocat evacuarea unor personalități sau colectivități bulgare în nordul marelui fluviu. Cert este faptul că monede bătute de țarii bulgari din acea vreme au circulat și în centrul Câmpiei Române, atât ca piese izolate cât și în tezaur. În timpul săpăturilor din vatra fostului sat Măicănești pe Colentina, din cartierul Străulești, s-au descoperit emisiuni de la Sracimir,⁴ iar tezaurul Sătucu II, plasat de către dr. George Severeanu

la București, conține și monede bulgărești.⁵ Desigur atare izvoare nu confirmă și prezența supușilor emitentului dar ele reflectă, cel puțin, legături economice. Arheologia oferă însă și un alt izvor privind ritmul de înhumare surprins în necropolele din Câmpia Română datând din sec. XIV-XVI. Este vorba de depunerea ambelor brațe către clavicule, practică atribuită sectei bogomililor. Atât la Măicănești cât și în cimitirele satului Mănești (Buftea-n.n.), pe Dealul Piscului, toate datând din sec. XIV-XV, au fost semnalate atare situații.⁶ La rândul lor izvoarele scrise confirmă treceri masive bulgare peste Dunăre în timpul lui Vlad Dracul și Radu cel Mare, care au afectat în special sudul și sud-vestul pământului valah.

În mod sigur campania lui Mihai Viteazul din 1595, când se știe că au fost ajutați să se refugieze de sub stăpânirea semilunii otomane 12000-16000 de bulgari, s-a repercutat și asupra celor două orașe de reședință domnească: Târgoviște și București. Procesul se va repeta în vremea lui Matei Basarab, Constantin Brâncoveanu și apoi în tot sfârșitul secolului al XVIII-lea și în prima jumătate a veacului următor.⁷

Atât la București cât și la Târgoviște s-au format, în vecinătate, sate ale populației sud-dunărene numite de localnici sârbi. După cum

¹ Lista monumentelor de cultură de pe teritoriul RPR, Buc., 1956.

² Abrogarea s-a făcut prin Decretul 90/1990.

³ Planul director de sistematizare a municipiului București, p. 49. Se prevedea Calea Călărașilor „să se șărgească de la 20 m la 42 m prin lărgirea pe o parte sau alta”.

⁴ Panait I. Panait, Șantierul arheologic Băneasa-Străulești. Așezare feudală, în „CAB”, II, București, 1965, p. 201 fig. 100/1 a – b, p. 221.

⁵ Tezaurul se găsește în Colecția „Maria și dr. George Severeanu”, pendinte de Muzeul de istorie și artă al municipiului București.

⁶ Cercetări efectuate de arheologii P. I. Panait, A. Ștefănescu și R. Ciuceanu.

⁷ Constantin C. Giurescu, Istoria Bucureștilor, ed. II, București, 1979, p. 222; Vladimir Diclescu, Privilegiul acordat negustorilor și meseriașilor bulgari emigrați în Țara Românească, după războiul din 1828-1829, în „Omagiu lui P. Constantinescu-Iași”, București, 1965, p. 397-400.

Clădirea Școlii bulgare
din București, 1970

se cunoaște sub genericul de „sârbi” se înțelegeau atât bulgari cât și sârbi, în general slavi sudici. Ca atare, astăzi este anevoios să identificăm mai temeinic cele două etnii adăpostite pe pământul românesc și chiar în Capitală. În orice caz, chiar dacă acceptăm că mahalaua Sârbi din stânga Dâmboviței a avut un sâmbure demografic sudic ea s-a romanizat în bună măsură încă din secolul al XVIII-lea. În 1692 acea mahală a orașului dobândește, grație actului ctitoricesc al unei familii de negustori protejați de arhierul Ioanichie de Stavropole, un lăcaș din zid cu hramul Sf. Nicolae în locul bisericii de lemn.⁸ Nici o altă etnie, decât cea românească, nu-și revendică biserica încă de pe atunci. De fapt enclave bulgare s-au înfiripat, unele sporadic, altele pentru mai lungă durată la Oborul vechi, în mahalalele Olari, Silvestru, Batiștei, în satele învecinate Dobroești, Popești, Pavliceni, Chiajna, Giulești, Dudești, Cioplea, în acest cartier menținându-se moșteniri catolice de la veniții bulgari din 1806–1812. Organizarea bisericească aparte i-a păstrat, desigur, și mai uniți, ceilalți contopindu-se în masa ortodoxă autohtonă. Preocupări confesionale bulgare delimitate în virtutea etniei se anunțau la București către sfârșitul secolului al XVIII-lea. În ultimile două decenii ale acestui veac colectivitatea bulgară beneficia de un lăcaș al ei. Era biserica Sf. Ilie Colțea, ctitorie a episcopului Filaret (1780–1792), cel care făcuse și hanul ce-i purta numele.⁹ Un rol însemnat a revenit lui Stavru Hristu Ioanitu donator al mai multor obiecte cultice dintre care și o Evanghelie aurită „închinată bisericii proorocului Ilie de la hanul Colței, de către înșiși cinstiții negustori (de acolo) de epitropul bisericii chir Stavru Hristu și de ceilalți. 1786”.¹⁰ Aceleași biserici, Stavru i-a donat, în 1787, un clopot.¹¹

În prima jumătate a secolului al XIX-lea a sporit numărul cetățenilor bulgari retrași în Țările Române și inclusiv la București. Două au fost etapele mai importante: războiul din 1806–1812, când se apreciază la 20000 numărul familiilor refugiate peste Dunăre¹² și scurta perioadă a războiului ruso-turc din 1828–1829 când s-a înregistrat și marele exod al locuitorilor din Sliven și din alte părți ale Rumeliei. În cursul anului 1830, iunie, în Moldova și, august, în Țara Românească sunt emise așezămintele pentru coloniștii bulgari stabiliți aici la sat cât și în orașe. În ambele documente, în care se stipulează obligațiile noilor veniți, inclusiv întreținerea sau construirea de biserici, nu se face nici o referire la instituția școlară. Numai în privilegiul acordat slivenilor pentru înființarea orașului „Noul Sliven” din jud. Prahova, se slobozea, prin cel de al 6-lea articol, dreptul de „a zidi clădiri de locuință, biserici, spitaturi, școale...”¹³ Astfel actul oficial din 25 noiembrie 1830 este cel mai vechi izvor privind preocuparea pentru înființarea unei școli bulgare pe pământul Valahiei. El este teoretic cu cinci ani înaintea organizării primei școli moderne bulgare la Gabrovo, ale cărei cursuri, după metoda lancasteriană, vor fi începute la 2 ianuarie 1835 de către școlitul la București Neofit de la Rila.¹⁴ După cum este cunoscut, târgul de pe moșia Bereasa de lângă Ploiești a funcționat puțin timp având, începând din 1835, o școală pentru copiii bulgari cu limba de predare, limba greacă, așa cum se practicase și la Sliven.¹⁵ O școală pentru tinerele vlăstare sud-dunărene în limba bulgară se înfiripa însă în cadrul colectivității slivene de la Dudești, din vecinătatea Capitalei, pe moșia lui Hagi Moscu.¹⁶ Aceasta a fost cea dintâi instituție de instrucție școlară bulgară cunoscută la București în primii ani ai deceniului al patrulea din secolul XIX. Este perioada în care orașul de pe Dâmbovița pregătește și trimite în sudul Dunării, printre multe altele, cărți și manuale de gramatică, abecedare în limba bulgară, table pedagogice, istorii și alte traduceri făcute de cărturari bulgari din rândul cărora se detașează episcopul Sofronie de Vrața, devenit stareț la Mihai Vodă din București. Un anunț strecurat în „Curierul Românesc” din septembrie 1841 făcea cunoscută inițiativa particulară

a viitorului medic Ivan Seliminski, refugiat slivnean, de a deschide o școală particulară.¹⁷ În același timp și alte colectivități sudice simt această necesitate care va duce la organizarea de școli bulgare la Brăila, Giurgiu, București. Un suflu național pornit din București, cu predilecție, dar și din Odessa și alte părți duce la înmulțirea instituțiilor școlare și în Bulgaria, în limba națională, cu un pronunțat caracter laic.

Este interesant de reținut faptul că mulți dintre negustorii și bogătașii stabiliți în Țara Românească au acordat mai întâi sprijinul lor școlilor din orașele de unde proveneau și mai apoi celor ce se așteptau în localitățile de adopțiune. Gestul lor este logic și chiar patriotic având în vedere condițiile pe care le aveau fiii lor în România și starea grea de acasă. Așa se face că deși preocuparea pentru înființarea unei școli bulgare chiar în orașul București este sesizată în rândurile refugiaților sud-dunăreni încă din anii 1833–1834¹⁸, evenimentul s-a produs mult mai târziu. El aparține ultimei perioade a Renașterii bulgare și a avut loc în condițiile unor largi facilități oferite de statul român. „Onoratul guvern din domnia lui Alexandru Ioan Cuza – n.n.) și poporul român – scria G. S. Rakovski – ne întinde o mână prietenească și frățască și dorește să ne ajute în dezvoltarea noastră. El ne permite, cu generozitate, să avem biserici, școli și tipărituri în limba noastră maternă. Pentru aceasta trebuie să fim recunoscători”¹⁹, încheia cunoscutul revoluționar. Așa cum rezultă și din inscripția dăltuită în marmură cenușie, până la demolare așezată deasupra ușii de pe fațada din curte, prima școală bulgară s-a inaugurat la 11 mai 1869: „Biserica populară bulgară și gimnaziul Chiril și Metodiu ridicat cu ajutorul bulgarilor localnici iubitori de patrie. 1869 11 mai București”.²⁰ Reținem că din capul locului cele două instituții au fost conjugate, școala fiind la nivel gimnazial. La acea dată, mai precis între 1870–1875, în Capitală își deschiseseră porțile 35 de școli primare, 3 gimnazii cu patru clase (Mihai Viteazul, Gheorghe Lazăr și Dimitrie Cantemir) și 2 licee (Sf. Sava și Matei Basarab) ambele în ființă încă din anul 1860.²¹

Inițiativa realizării școlii bulgare la București a aparținut societății Dobrodetelna Druzina (Societatea de binefacere), succesoarea Eforiei bulgare, de către fruntașii acestei etnii. Nu este cazul să stăruim acum asupra Societății de binefacere, dominată de Hristo Gheorghiev și care a avut o evoluție aparte față de Comitetul Central Secret Bulgar. Demersurile pentru obținerea autorizației de funcționare s-au făcut la 21 octombrie 1868 prin cererea lui Cristo Petroff adresată Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice. Petiționarul își exprima dorința de a deschide o școală externă „pentru a profesa limba bulgară” în ajutorul „compatrioților mei cari sunt lipsiți de mijloace de a învăța limba maternă”.²² Concomitent s-au inițiat tatonări pentru obținerea sumei și a unui local cât mai adecvat. În acest scop a fost invitat la București cunoscutul om de teatru bulgar, stabilit la Brăila, Dobri Voinikov, pentru a organiza o reprezentație artistică în beneficiul viitoarei școli bulgare din Capitală.²³ La 20 decembrie 1868, fără a se beneficia de răspunsul oficial, s-a lansat o listă de subscripție la care au răspuns 118 sprijinitori bulgari și români, în fruntea cărora era C. A. Rosetti. Marele om politic dona suma de 50 de galbeni. În registrul de procese verbale ale Societății de binefacere este consemnată cumpărarea, în același an 1868, a casei lui Matache Marin din Calea Vergului evaluată la suma de 2000 galbeni.²⁴ Clădirea era mai veche fiind înscrisă și în planul orașului ridicat între anii 1844–1846 de către echipa de topometri a maiorului Borroczy. Astfel pe Planșa 15 a respectivului izvor cartografic este trecut, în fața intersecției Căii Vergului cu str. Domniței (azi Bd. Hristo Botev – n.n.), casa lui Nicolae Marin, tatăl lui Matache, al cărui plan corespunde corpului vechi al fostei școli bulgare.²⁵

După materialele de construcție și tehnica de lucru a meșterilor zidari rezultă că respectiva clădire aparținea deceniilor 3–4 ale secolului al XIX-lea, pivnița putând fi chiar anterioară. Pe lângă calitățile casei se adaugă și faptul că aici își avea găzduirea fostul mitropolit de Târnovo Panaret Rusev izgonit din scaun în urma

⁸ N. Iorga, *Istoria Bucureștilor*, București, 1939, p. 111.

⁹ Nicolae Stoicescu, *Repertoriul bibliografic al monumentelor feudale din București*, București, 1961, p. 98.

¹⁰ *Inscripțiile medievale ale României. Orașul București*, red. Alexandru Elian, București, 1965, p. 224–225.

¹¹ Ibidem, p. 225.

¹² Constantin N. Velichi, *Activitatea politică a emigrației bulgare din Țara Românească în primele două decenii ale secolului al XIX-lea*, în „Analele Universității București”, Seria Științe Sociale Istorice, an XII, 1963, tom 26, p. 28.

¹³ Constantin N. Velichi, *Așezămintele coloniștilor bulgari din 1830*, în „Romanoslavica, III, București, 1958, p. 130.

¹⁴ Idem, *România și renașterea bulgară*, București, 1980, p. 138.

¹⁵ Idem, *Emigrarea bulgarilor din Sliven în Țara Românească în anul 1830*, în „Romanoslavica, X, București, 1964, p. 307.

¹⁶ Idem, *România și renașterea bulgară*, p. 304.

¹⁷ Ibidem, p. 149.

¹⁸ Acad. prof. P. Constantinescu-Iași, *Studii istorice româno-bulgare*, București, 1956, p. 88.

¹⁹ Constantin N. Velichi, *România și renașterea bulgară*, p. 207.

²⁰ Pisania a fost ridicată de către Ambasada bulgară din Capitală.

²¹ *Istoria orașului București*, sub red. Florian Georgescu, București, 1965, p. 401.

²² Arh. Stat. Buc., Minist. Cult. și Inst. Publ., 190/1868, f. 3.

²³ Constantin N. Velichi, *România și renașterea bulgară*, p. 277.

²⁴ Acad. prof. P. Constantinescu-Iași, *Din activitatea lui Hristo Botev și a altor revoluționari bulgari la București*, București, 1950, p. 29.

²⁵ Arh. Muzeului de istorie și artă București, înv. 10823/4.

frământărilor naționale conduse de Neofit Bozveli în 1840.²⁶ Refugiul său la București era justificat și de calitatea de fost spudeu al Academiei domnești de la Sf. Sava pe care o frecventase sub numele mirean de Panaiot Ioanidis din Târnova. La obținerea celor 2000 de galbeni mitropolitul exilat contribuise cu jumătate din valoarea respectivă. Răspunsul la cererea lui Cristo Petroff s-a dat la 11/23 ianuarie 1869 fiind pozitiv, cu condiția „de a preda simultan și în limba română chiar în interesul elevilor cari se află în România”.²⁷

Avându-se în vedere cerințele funcționale ale celor două instituții s-a trecut la amenajările necesare. Astfel holul parterului a primit scara cu două brațe, cu parapet din fontă, care conducea la etaj asigurând totodată accesul la pivniță dar și la încăperile învecinate. Sus, la etaj, au fost îndepărtați doi pereți separatori de camere pentru a se obține sala navă a bisericii. Planul ridicat în cinstea primarului Bucureștilor Hiottu în 1871 denumeste imobilul respectiv „Capella bulgară”.²⁸ Camerele de la etaj erau mai înalte decât cele de la nivelul inferior, răspunzând mai bine cerințelor cultice.

Primele lecții ale Școlii bulgare în noul sediu s-au predat în anul școlar 1869–1870, învățământul fiind gratuit²⁹ și organizat conform programelor ministerului de resort, așa cum rezultă din adresa nr. 10877 a Direcției Școlilor din 25 august 1869. Nu vom stărui asupra populației școlare, a cadrelor didactice și nici a aspectelor propriu-zise de instrucție. Reținem faptul că imobilul respectiv și-a completat funcționalitatea cu găzduirea unora din cele 17 tipografii bulgărești organizate la noi în a doua jumătate a secolului XIX.³⁰ În anii premergători războiului pentru independență din 1877–1878 în clădire își aveau sediul tipografiile „Otecestvo” și „Zname”. S-au perindat pe aici redacțiile ziarelor „Otecestvo” și „Zname”, revistei „Znanie” și a primei reviste pedagogice bulgare „Uciliste”, apărută în noiembrie 1870 sub conducerea lui R. I. Blăscov. Desigur, cea mai ilustră personalitate bulgară care a locuit imobilul respectiv a fost Hristo Botev înaintea căsătoriei sale cu Venetta, nepoata mitropolitului Panaret.

În pofida secolului care se așternuse, clădirea din Calea Călărașilor 16 păstrase, în mare, compartimentarea dobândită în 1869: Pivnița boltită cu ziduri groase și ușă grea de metal, parterul compus din șase încăperi și holul mare, etajul cu locul capelei și alte camere mai mici, destul de afectate de cutremurul din martie 1977. În scriptele oficiale municipale de la începutul secolului nostru fusese înmatriculată sub denumirea de Școala Comunității Bulgare. La 6 martie 1941 Comisia

pentru înființarea cărților funciare, cu sediul în str. C.A. Rosetti 26, invitasă Legația bulgară prin adresa nr. 2819 să prezinte actele de proprietate asupra acestei case. Comisia trebuia să stabilească „drepturile ce urmează a fi înscrise în Cartea funciară”, fapt pentru care solicita să se înfățișeze „toate actele privitoare la drepturile sale, de proprietate a imobilului din Calea Călărași nr. 16”.³¹ La 10 iunie 1941 Legația Regală Bulgară răspundea că „din cercetările făcute în arhivele Legațiunii nu s-au putut găsi actele privitoare la drepturile acestei legațiuni asupra imobilului din Calea Călărașilor 16, unde se găsește și biserica bulgară. Astfel Legația Regală a Bulgariei declară că această avere a fost donată statului bulgar imediat după eliberarea Bulgariei”.³² Răspunsul a fost semnat de ministrul bulgar S. W. Petroff. Cu toată ambiguitatea corespondenței statul român a menținut calitatea de proprietate asupra construcției respective Bulgariei. La 1 martie 1957 Ambasada Republicii Populare Bulgaria propune „să se cedeze Republicii Populare Române dreptul său de proprietate asupra imobilului aparținând statului bulgar care se găsește în Calea Călărașilor nr. 16 compus din un loc de curte, o construcție nouă neterminată. Ea și una veche în care se află școala de predare în limba bulgară Hristo Botev”. Erau puse unele condiții legate de rezervarea unui salon mic de cinematograf și alte două camere, organizarea unui Muzeu Hristo Botev, iar în caz de demolare, din motive edilitare, să se reclădească clădirea veche în fundul curții.³³ Tratatul s-a încheiat la 26 martie 1957 prin „schimb de note verbale”. La 13 aprilie 1957 prin Decizia 859 a C.E. al fostului S.P.C. se anunța trecerea în administrarea Sfatului Popular al Capitalei – Secțiunea Culturală a bunurilor respective din Calea Călărașilor 16. Din lipsă de populație școlară etnică, Școala bulgară devine din 1960 Școala elementară de 7 ani mixtă și apoi Școala generală de 8 ani. Desigur concepția arhitectonică adoptată de urbanisti, calamitățile naturale care s-au abătut asupra orașului, scoaterea din circuitul școlar după martie 1977 și-au pus amprenta nu numai asupra aspectului ei ci și a hotărârii finale. Din 1977 până în anul 1987 a ființat un depozit de carte al Bibliotecii Centrale Pedagogice, casa veche fiind practic abandonată, goală. Aspectul întâlnit cu câteva zile înaintea năruirii era dezolant. Și era păcat. Nu sunt multe clădirile noastre, ca și aiurea, în care să se concentreze atâta încărcătură istorică de frăție a două popoare vecine așa cum a fost construcția Școlii bulgare din București.

RÉSUMÉ

Situé au No 16, Calea Călărașilor, le bâtiment qui a abrité au 19e siècle l'École Bulgare de Bucarest, a été démolie en 1987 lors de la restructuration de l'ancienne voie de circulation de la Capitale, attestée dans les documents sous le nom de Calea Vergului et de Calea Călărașilor, à partir de 1878.

C'était une maison, construite durant les premières décennies du 19e siècle, par les bucarestois Nicolae Marin et son fils Matache Marin. Elle a été achetée en 1868 au prix de 2000 **galbeni**, provenant d'une collecte publique ayant comme participants aussi bien des citoyens roumains, présidés par C. A. Rosetti, que bulgares, établis en Roumanie. Le Métropolitain Panaret Rusev, qui habitait les chambres respectives, a contribué avec 1000 **galbeni**. La transaction a été suivie par certaines améliorations architectoniques. L'initiative de l'organisation de l'École bulgare a appartenu à la Société de bienfaisance (Dobrodetelna Druzina), successeur du Conseil de la paroisse bulgare, le pétitionnaire étant Cristo Petroff. À partir de 1869, ce bâtiment a servi à titre d'immeuble scolaire, de chapelle orthodoxe bulgare, de siège de rédaction et d'imprimerie pour livres et journaux en langue bulgare. Le tremblement de terre de mars 1977 a fortement endommagé ses murs, l'immeuble étant pratiquement abandonné. L'année de sa démolition – 1989 –, le bâtiment se composait de cave voûtée, rez-de-chaussée à six chambres et hall d'où partaient les deux bras de l'escalier permettant l'accès à l'étage où on avait amenagé, par la suppression de certaines parois, la chapelle et plusieurs chambres.

Quoiqu'il ne figure pas dans les listes des monuments historiques, le bâtiment du no. 16, Calea Călărașilor, présente une incontestable signification.

* ancienne monnaie en or.

²⁶ Constantin N. Velichi, *România și renașterea bulgară*, p. 110.

²⁷ Arh. Stat. Buc., Minist. Cult. și Inst. Publ., 190/1868, f. 21.

²⁸ Arh. Muzeului de ist. și artă București, inv. 51885.

²⁹ Arh. Stat. Buc., Minist. Cult. și Inst. Publ., 190/1868, f. 200.

³⁰ Constantin N. Velichi, *România și renașterea bulgară*, p. 288. Încă din 1841 P. Sapunov cerea statului român permisiunea de a deschide o tipografie pentru scoaterea de cărți în limba bulgară și în alte limbi europene, cf. I. Cojocar, Documente privitoare la economia Țării Românești, 1800–1850, II, f. 742.

³¹ Arh. Stat. Buc., Fil. Buc., Cartea funciară 28619/1940, f. 2.

³² Idem, f. 1.

³³ Arh. MAE, Direcția I, Relații.